

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Zoltán Jeney

– nå'nting makalöst

something round för 25 stråkinstrument (1975)

something like för 25 stråkinstrument (1980)

something found för piano, orgel och minst fem melodiinstrument (1981)

Zoltán Jeney – dirigent, piano

Andrine Bendixen-Mangs, Mira Benjamin, Elsbeth Bergh,
Stéphanie Bozzini, Julia Dagerfelt, Filip Gloria, Maria Haasnoot,
Mikael Johanson, Staffan Larson, Lisa Lassbo, Martina Lassbo,
Rebecka Lassbo, Anna Lindal, Hans Lindström, Clemens Merkel,
Fredrik Meuller, Emelie Molander, Lars Mårtensson, Anders Norberg,
Anne Pajunen, Joar Skorpen, Aleksander Sätterström, Cecilia Tammo,
Karin Wiberg, Teo William-Olsson – violin/viola, Björn Nilsson – orgel

Söndag den 10 november 2013, kl. 18.00

Caroli kyrka, Borås

Många av **Zoltán Jeney**s (f. 1943) verk – även rent instrumentala – tar sin utgångspunkt i texter, ofta dikter av landsmannen Dezső Tandori eller av amerikanen Edward Estlin Cummings, som var en man som talade med små bokstäver och följaktligen skrev sig e.e. cummings.

I den här aktuella dikten utgår cummings från en engelsk ramsa, som föreskriver vad en brud bör bära på sitt bröllop: Something old, something new, something borrowed, something blue, and a silver sixpence in her shoe.

(På senare år har denna ramsa varit aktuell här i landet genom den inte alltför välrimmade titeln på en av Håkan Hellströms skivor: Nåt gammalt, nåt nytt, nåt lånat, nåt blått.)

Så här lyder cummings' dikt:

here's s

omething round(& so
mething lost)& som
ething like
a mind with
out a body(turn
ing silently to a
lmost)dis
appearing
how patiently be

coming some(&

merciful
ly which is
every)un(star
rain snow moon
dream wing tree
leaf bird
sun
& singing &
thing found

one old blue wheel in a pasture

I Görgen Antonssons översättning (som av någon anledning inte finns med i hans och Lars Hagströms *ee cummings: 50 dikter*, FIB:s lyrikklubb 1984) har den fått följande språkdirakt:

här är n
ånting runt(& nå
nting mist)& nån
ting som
en själ för
utan kropp(som
stilla blir ett n
ästan)som för
svinner
så tålmodigt blir
till nån(&
barmhärtig
t som är
varje)icke(stjärna
regn snöfall måne
dröm vinge träd
löv fågel
sol
& sjunga &)
ting tunt
ett gammalt blått hjul på en äng

Zoltán Jeney har alltså låtit denna dikt bilda utgångspunkt för en serie om fyra verk: *something round, something lost, something like* och *something found*.

Diktens innehåll såväl som dess struktur har på alla fått sätt styra resultatet. Jeney har så att säga ”direktöversatt” texten i musik, på så sätt att varje bokstav motsvaras av en bestämd tonhöjd och tonlängd. Däremot styrs klangfärg och dynamisk nivå genom matematiska procedurer.

De verk som hämtar sin näring ur denna dikt har den att tacka, inte bara för sin titel utan även för sin form – som är en direkt spegling av själva titeln.

something round (1975) är sålunda en ”round”, en cirkelkanon, i detta fall en oregelbunden, 25-stämmig kanon. En rejält tät historia, alltså, rund och fin.

I nästa verk har uppenbarligen något gått förlorat, nämligen klangerna. *something lost* (1975) för preparerat piano är negativet av en enda fiolstämma i *something round*. Det som var klang är nu tystnad, och tvärtom. Följaktligen en mycket sparsmakad sak.

something like (1980) är någonting liknande – liknande båda de tidigare styckena, faktiskt. Det är liksom *something round* en oregelbunden kanon, nämligen ett 25-faldigande av *something lost*.

something found (1981) är om man så vill ett objet trouvé. Jeney har helt enkelt funnit att om han tar *something like* och översätter de 25 fiolstämmorna tonagrant till piano och lägger till ett antal fritt ambulerande melodiinstrument så blir det som poesi för våra öron. Pianot spelar alltså hela *something like* medan orgeln knappt hörbart håller ut pianots klanger. Därtill läggs ett valfritt antal melodiinstrument, dock minst fem, som skapar egna melodier av det samlade tonmaterialet.

Zoltán Jeney refererar på detta sätt ofta till egna äldre verk, såsom i den längre verkserie som bygger på den lilla melodin *Herclitus in H*, eller som i det stycke han 1991 komponerade till Ny Musiks 100:e konsert, vilket var ett slags citatcollage betitlat just *Self-quotations*. Även i detta fall fortsätter historien, nu med *turning silently* från förra året, ett verk för stor orkester som fogar samman *something round* och *something like*.

